

den önce hemze-i vasl ile başlayan kelimelerde hemze-i vasl iskat edip önceki sâkin kelimenin sonunu zamme ile okumuşlardır: "من". "ولقد استهزئ - فمن اضطر - ان احكم" kelimesi fetha ile (من الله), cem' "mîm"-leri (هم المفلحون) ve kendinden önceki harf fethalı olan cem' "vâv"ları zamme ile (ولا تنسوا الفضل), mütekellim zamiri olan "yâ"lar fetha ile (يا عبادي الذين) harekele-nir. Harf-i medler ise kendilerinden son-ra ki sâkin harfe vasledildiklerinde okunmaz: "قومنا اتخذوا - الذي استوقد - اقيموا الصلوة". b) Vakıf ve vasil halinde sabit olan sükûna sükûn-i lâzım, aslında bulunmadığı halde vakıf sebebiyle ortaya çıkan sükûna sükûn-i ârız denir. Her iki sükûn çeşidi med sebeplerindendir. Lâzım sükûn, cezm veya şedde ile gösterilir. Bir kelimede harf-i medden sonra sükûn-i lâzım bulunursa medd-i lâzım gerçekleşir ve dört elif miktarı uzatılarak okunur: "الحاقه - آلآن". Med harfinden sonra ârız sükûn bulunursa medd-i ârız olur ve tûl, tavassut, kasr vecihlerinden biriyle okunabilir (يوم الدين - نستعين). Asıl harekesi kesre ve zamme olan ârız sükûnlarda revm ve işmam vecihleri de câizdir. Harf-i lînden sonra sükûn gelince medd-i lîn meydana gelir. Sükûn-i ârızda (والطير - والضيف - ولانوم) kelime medd-i ârızdaki vecihlerden, sükûn-i lâzımda ise (كهيص - حم عسق) tûl ve tavassut vecihlerinden biriyle okunabilir (bk. MED). c) Yan yana gelen mütemâsil, mütecânis ve mütekârib harflerden birincisi sâkin, ikincisi hareketli olursa birinci harf ikinciye idgam edilerek okunur: "قد دخلوا". "قل رب - قلوب", "ما عبدتم - ما عبدتم", "عبدتم - قلوب". Ebû Amr b. Alâ sâkin "râ"yı hareketli "lâm"a da idgam eder: "واصبر لحكم", "فاغفرتنا - فاغفرتنا". ركب - واصبلحكم ركب.

2. a) Sâkin "nûn"dan sonra on beş ihfâ harfinden biri bulunursa nûn ihfâ ile, altı izhar harfinden biri gelirse izhar ile, "يرملون" lafzındaki harflerden biri geldiğinde idgam ile, "ب" harfi geldiğinde iklâb ile okunur (bk. İDĞAM; İHFÂ, İKLÂB; İZHAR). b) Sâkin "mîm"den sonra hareketli "م" gelirse sâkin mîm idgam yapılarak, "ب" harfi gelirse ihfâ ile, bu iki harften başkası gelirse izhar ile okunur. c) "قطب جد" lafzındaki harfler kelimenin ortasında veya sonunda sâkin olarak bulunursa kalkale yapılır. d) "ن" takısındaki sâkin "lâm"dan sonra kamerî harflerden biri (أبج حجت وخف عقيمه) bulunursa sâkin lâm izhar edilerek (المؤمن), şemsî harflerden biri bulunursa bu harfe idgam edilerek okunur: "التوبة". e) Sâkin "râ"dan önce fetha veya zamme varsa -bazı istisnalarla- râ kalın

(واصبر), kesre varsa ince (يرضونكم) okunur. f) Bazı kıraatlerde "هل - بل - هل" kelimeleriyle te'nîs "tâ"sı kendilerinden sonra gelen bazı harflere idgam edilerek okunabilmektedir: "كذبت", "هل ثوب - هتوب", "ثمود - كذبتهمود", "قد سمع - قسمع", "واذجلنا - بل طبع", "واذجلنا - بل طبع".

3. a) Verş, Sûsî ve Ebû Ca'fer'e göre sâkin hemze -bazı istisnalarla- bir önceki harfin harekesine uygun med harfine ibdâl edilir: "يأمر - يامر", "بئس - بيس", "يؤمن - يؤمن". b) Verş sâkin harften sonra gelen hemzenin harekesini bu sâkin harfe nakleder: "من آمن - منامن", "من استبرق - من استبرق". c) Hamza b. Habîb -bazı istisnalarla- hemze-den önce gelen sâkin harf üzerinde sekte yapar. d) Kâlûn, İbn Kesîr ve Ebû Ca'fer, cem' zamirlerinin "mîm"lerine zamme verip uzatan vav takdir ederek (sıla ile) okurlar: "كم - كموا", "هم - هموا". e) Ebû Amr b. Alâ, Hallâd b. Hâlid ve Kisâî, sâkin bâ ile hareketli fâ yan yana gelince "bâ"yı "fâ"ya idgam ederler: "أو يغب فسوف, و من ين يغب فأولئك" gibi. Ayrıca Kisâî bunun zıddı durumda olan sâkin "fâ"yı "bâ"ya idgam etmiştir: "نخسف بهم" gibi. f) Hamza b. Habîb, Kisâî, Ruveys ve Halef b. Hişâm kendisinden sonra hareketli dâl gelen sâkin "sâd"ları işmam ile okurlar: "يصدفون, أصدق". g) Verş, sâkin durumdaki "ط - ص" ve "ظ - ص" harflerinden sonra gelen fethalı "lâm"ları tağlîz ile (kalın) okur: "أظلم, مطلع, يصلون" gibi.

BİBLİYOGRAFYA :

Cevherî, eş-Şihâh (nşr. Ahmed Abdülgafûr At-târ), Beyrut 1399/1979, V, 2136; Râgib el-İsfahânî, el-Müfredât, "skn" md.; Lisânü'l-'Arab, "skn" md.; Tehânevî, Keşşâf, I, 700-702; Tâcû'l-'arûs, "skn" md.; Kâmus Tercümesi, IV, 651; Dâni, et-Teyisr (nşr. O. Pretzl), İstanbul 1930, s. 34-45, 63-69; Firûzâbâdî, Beşâ'iru zev'i'l-temyiz (nşr. M. Ali en-Neccâr), Beyrut, ts. (Mektebetü'l-ilmîyye), III, 237-242; İbnü'l-Cezerî, en-Neşr, I, 222-224, 278-304, 314-320, 390-395, 408-424; II, 19-29, 111-115, 120-123; Süyûtî, el-İtkân, Beyrut 1973, I, 89; Abdüssabûr Şâhin, Eşerü'l-kırâ'ât fi'l-esvât ve'n-naḥvi'l-'Arabî, Kahire 1408/1987, s. 122-159, 318-416; Abdülfettâh Pâluvî, Zübdetü'l-irfân, İstanbul, ts. (Hilâl Yayınları), s. 8-11, 20-21, 27-28.

ABDURRAHMAN ÇETİN

SÜKÛT (السكوت)

Susma anlamında bir fıkıh terimi.

Sözlükte sükût "susmak, konuşmamak" anlamına gelir. Aynı kökten türeyen fiiller hareketli varlıkların sükûn bulmasını; öfke, rüzgâr, yağmur gibi kelimelere yüklem yapıldığında bunların dinmesi, durgunlaşması veya kesilmesini belirtmek için kul-

lanılır. Fıkıh terimi olarak sükût irade bildirilen veya iradeye delâlet eden bir söz, işaretle ya da fiilin eşlik etmediği susma halini ifade eder (çağdaş eserlerdeki tanım önerileri ve tartışmaları için bk. Kahtân, s. 45-55). Aynı anlamda olmak üzere fıkıh eserlerinde samt ve sumât kelimeleri de kullanılır. Bir âyetle öfke kelimesine yüklem yapılarak "sekete" fiili (el-A'râf 7/154), diğer bir âyetle "sâmitûn" (susunlar) kelimesi (el-A'râf 7/193) geçer. Hadislerde ise her ikisiyle de aynı kökten türeyen kelimeler yaygın şekilde yer almaktadır.

İbadetleri ve hukukî münasebetleri ilgilendiren yönleriyle fıkıhta geniş biçimde ele alınan sükût terimine ahlâk ve tasavvuf eserlerinde de rastlanır. Meselâ insanın ağızından çıkan her sözün kayıt altına alındığını bildiren âyetle (Kâf 50/18) kişinin diline ve üreme organına sahip olmasının önemini vurgulayan hadis yanında (Buhârî, "Rikâk", 23), "Kim Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa ya hayırlı söz söylesin ya da sussun" (Buhârî, "Rikâk", 23); "Susan kişi kurtuluşa erer" (Tirmizî, "Kıyâmet", 50) meâlindeki hadislerden hareketle faydasız söz söylemektense susmanın daha faziletli olduğuna, buna karşılık haksızlık karşısında sessiz kalmayıp konuşmanın görev sayıldığı durumlar bulunduğu dikkat çekilmiştir (bk. EMİR bi'l-MAR'UF NEHİY anî'l-MÜNKER).

Fıkıh usulünde sükûta anlam yüklenen konuların başında mükellefin bir şeyden yararlanıp yararlanmaması veya bir işi yapıp yapmaması hususunda özel delil bulunmaması (şârin susması) meselesi gelir. Usulcülerin bu durumda aslî hükmün ne olduğuna dair görüşlerini dinin gelmesinden önceki ve sonraki dönem açısından ayrı ayrı ele almak gerekir (bk. MUBAH). İbadetler alanında sükût kavramı, özellikle imanın kıraati sırasında cemaatin sessiz kalmasını ve hutbe okunurken susup imamı dinlemenin hükümleri açıklanırken ele alınır. Öte yandan Câhiliye döneminde görülen, itikâf gibi bazı ibadetlerle birlikte veya ibadetlerden bağımsız olarak gün boyu susma uygulamasını Hz. Peygamber menetmiş (Ebû Dâvûd, "Veşâyâ", 6; Azîmâbâdî, VIII, 76) ve susma şeklinde oruç tutmayı da yasaklamıştır (Ebû Nuaym, s. 192). Fakihlerin bir kısmı Mecûsiler'e benzeme görünümünü taşıdığı için bu davranışı mekruh, bir kısmı haram diye nitelemiştir. Aynı şekilde susarak hac yapmak Hz. Ebû Bekir tarafından helâl olmayan Câhiliye işlerinden sayılmıştır (Buhârî, "Menâkıbü'l-enşâr", 26).

Hukukî işlemlerin temel unsurunu teşkil eden irade beyanının normal yolu sözlü açıklama olmakla birlikte başka yollarla da irade beyanında bulunulabilir. Yorum konusunu ele alırken bu hususa dikkat çeken İbn Kayyim el-Cevziyye, bizâtihi sözlerin amaç olmayıp sözün sahibinin maksudını anlamaya yarayan deliller olduğunu, dolayısıyla işaret, yazı, ima, akî delâlet, karîne, yerleşik teamül vb. yollarla maksat açığa çıktığında ona uyulması gerektiğini belirtir (*İ'lâmü'l-muvakkı'in*, I, 218). Bu yaklaşım, duruma göre sükûtun da olumlu veya olumsuz biçimde maksada delâlet eden bir vasıta sayılabileceğini göstermektedir. Ancak dalgınlık, dikkatsizlik, hayret, öfke, alaya alma, yok sayma, ciddiye almama, ret, inkâr, kabul, ikrar, rıza gösterme veya nezaket gibi çok farklı tavırların göstergesi olabilecek sükûtta baskın karakter ret ve inkâr olduğundan kişinin susması ilke düzeyinde değil sadece belirli hallerde irade açıklaması diye kabul edilmiştir. Bu konudaki ilke *Mecele*'de, "Sâkite bir söz isnat olunmaz" şeklinde ifade edildikten sonra, "Lâkin ma'rız-ı hâcette sükût beyandır" (md. 67) denilerek beyanda bulunmanın gerekli görüldüğü veya beklendiği durumlarda sükûtun beyan yerine geçeceği belirtilmiştir (anılan ilkenin İmâm Şâfiî tarafından sükûtî icmân reddi bağlamında formüle edildiği kabul edilir, bk. *el-Üm*, I, 152; Süyûtî, s. 266). Hemen bütün fakihler belli durumlarda sükûtun rıza göstergesi sayıldığını kabul etmiş, bu konuda en olumsuz yaklaşıma sahip bulunan Zâhirîler bu tür delâleti, Hz. Peygamber'in görevinin tabii sonucu olarak sükûtunun cevazı göstermesi ve hakkında hadis bulunduğu için bâkire kızın susmasının evliliği kabul anlamına gelmesi durumlarıyla sınırlandırmıştır.

Bu ilke gereği bazı hallerde sükûtun rızaya delâlet etmeyeceği kabul edilmiştir. Meselâ bir kimsenin başkasının malını itlâf ederken mal sahibinin sessiz kalmasının rıza anlamına gelmeyeceği hususunda ittifak vardır. Yetkisi olmayan kişinin (fuzûlî) başkasının malını üçüncü şahsa satarken mâlikin sükût etmesi de fakihlerin çoğunluğuna göre rıza sayılmaz. Zira mal sahibinin uğrayacağı zarar müşterinin akdin iptalinden doğacak zararına göre daha önceliklidir; kesin şekilde sâbit olan mülkiyetin mâlikin sükûtuna gibi ihtimali bir yolla başkasına itikali kabul edilemez (Serahsî, XXX, 140). Şâfiî, Hanbelî ve Zâhirîler böyle bir akdi bâtil sayarken Hanefîler mevkuf diye nitelemiş, yani mâlikin

sonradan vereceği onayla (icazet) geçerli kılınmasına imkân sağlamıştır. Buna karşılık İbn Ebû Leylâ ve Mâlikîler müşterinin uğrayacağı zarara öncelik vererek bu akdin sahih olduğuna hükmetmiştir. Öte yandan belirtilen durumlarda hadisenin özelliğine göre istihsan yoluyla bazı istisnalar yapılmıştır. Meselâ Hanefî mezhebine göre, bir malı üçüncü şahsa satan kişi mal sahibinin yakınlarından biri veya eşi ise mâlikin ses çıkarmaması -akrabanın yetkilendirilmiş olacağı karînesine dayanılarak istihsanen ikrar kabul edilir ve açacağı dava dinlenmez.

Sükûtun beyan yerine geçeceği ve *Mecelle*'de "ma'rız-ı hâcet" şeklinde ifade edilen durumları belirlemek amacıyla fıkıh kitaplarındaki örnek hükümler incelendiğinde (meselâ bk. İbnü'l-Hümâm, III, 165) sükûtun rıza olarak yorumlanmasında özellikle şu etkenlerin dikkate alındığı görülür: Sükûtun rızaya delâlet edeceğine dair açık bir hükmün veya bu hususta taraflar arasında özel bir uygulamanın bulunması, sükût edenin psikolojik yapısı, işin mahiyeti, işlemin sükût edene hak sağlaması fakat borç yüklememesi, yani icap sahibinin tek taraflı fedakârlığına dayanması, örf, maslahat ilkesi.

Fıkıh eserlerinde bu bağlamda evlilik için görüşü sorulan kızın susması meselesi üzerinde özellikle durulmuştur. Zira bir hadiste bu durumda kızın sükûtunun rıza olarak kabul edileceği, dul kadının ise açık irade beyanı bulunmadan evlendirilemeyeceği belirtilmiştir (Buhârî, "Nikâh", 41; Müslim, "Nikâh", 66). Bu hadis ve dayandığı düşünceyi, yani evlilik tekliki almış kızın psikolojik durumunu ve konuya ilişkin teamül dikkate alan fakihler, babası tarafından evliliğe razı olup olmadığı sorulan kızın -baskı altında olmaksızın- susmasının kabul, yine babası tarafından evlendirildiği haber verildiğinde sükût etmesinin onay sayılacağı hususunda ittifak etmiş, ancak bazı âlimler susmasının evliliğe izin anlamına geleceğini kızın bilmesi gerektiğini belirtmişlerdir (İbnü'l-Münzir, I, 24). Günümüzde şartların değiştiğine dikkat çeken bazı yazarlar, evlilik akdinin meydana gelebilmesi için artık kızların da iradelerini açıkça beyan etmesinin gerekli olduğunu söylemektedir (Vahîdüddin Sevâr, s. 267).

Sükûtun rızaya delâlet olarak yorumlandığı durumlar arasında şu örnekler de zikredilebilir: 1. Kanunî temsilcisinin, mümayyiz küçüğün -satım sözleşmesi gibi mal varlığında hem artış hem eksilme

meydana getiren hukukî işlemlerini gördüğü halde susması bu konudaki örf gereği onay verme anlamında kabul edilir. 2. Şüf'a hakkı sahibinin bu hakka konu olan gayri menkulün satıldığını öğrendiği halde susması başkasına zarar vermeme ilkesi uyarınca hakkını kullanmayacağı yönünde bir beyan sayılır. 3. Kira süresinin dolmasına rağmen kiracının kiraladığı yeri işgale devam etmesi karşısında mal sahibinin sükût etmesi akdin önceki şartlarla yenilenmesine onay vermesi şeklinde yorumlanır. 4. İrade açıklamasında bulunanın tek taraflı fedakârlığına dayanan (diğer tarafa hak sağlayan, fakat borç yüklemeyen) işlemlerde muhatabın sessiz kalması rızaya delâlet eder. Meselâ vakıfta leh-tar tayin edilen, lehine ikrarda bulunulan veya vasiyet yapılan, kendisine hibede bulunulan veya kefil olunan yahut borcu ib-râ edilen kişinin sükûtuna böyledir. 5. Bir sonucun kabullenmeyeceğine veya engelleyeceğine yemin eden kişinin o durumu gördüğü halde sükût etmesi rızaya karîne sayılır. Meselâ bir adamı evine sokmayacağına yemin eden kişi onun evine girdiğini görüp de sessiz kalırsa yeminini bozmuş olur. 6. Evli olduğu kadının dünyaya getirdiği çocuğun kendisinden olmadığını belirli süre içinde ileri sürmeyen veya bu süre içinde tebrikleri kabul eden erkeğin sükûtuna kabul / ikrar anlamına gelir ve artık onun nesebini reddedemez (sükûtun sulh konusundaki etkisi için bk. İKRAR; SULH). Sükûtun rızaya delâlet ettiği hallerde iradeyi sakatlayan hile, ikrah, yalan, korku vb. dış etkenlerin bulunmaması, sükût edenin sükût ettiği konu hakkında tam anlamıyla bilgi sahibi olması ve tasarruf ehliyetini haiz olması gerekir. Sükûtun irade açıklaması hükmünde sayıldığı, ancak inkâr ve red anlamına yorumlandığı durumlar da vardır. Meselâ hâkim davacının iddialarına cevap vermesini istemesine rağmen ısrarla sükût eden davalının bu tavrı, gecikme neticesinde davacının zarara uğramasını önleme amacıyla inkâr olarak kabul edilir (*Mecelle*, md. 1822; başka bir örnek için bk. *Mecelle*, md. 1659; Ali Haydar, IV, 328).

Sonuç olarak sükûtun hukuken irade beyanı sayılıp hüküm ifade ettiği durumlar üç noktada toplanabilir. 1. Sükûta kanun tarafından hukukî sonuç bağlanan durumlar. 2. Yalnız bir tarafı bağlayıp diğer tarafa sadece menfaat sağlayan akid-ler. 3. İyi niyet gereği cevap verme mecburiyeti bulunan haller. Birinci ve ikinci şık-taki durumların anlaşılması nisbeten ko-

laysa da objektif iyi niyet gereği sükûtun irade beyanı niteliğinde sayılacağı halleri takdir etmek kolay değildir. Bunun için örf ve âdeti göz önünde bulundurarak her olay üzerinde ayrıca durmak ve halin icaplarına göre hüküm vermek gerekir (Belbez, 1/2 [1944], s. 230-231).

BİBLİYOGRAFYA :

Râgib el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "skt" md.; *Li-sânü'l-'Arab*, "skt" md.; *et-Ta'rifât*, "sükût" md.; Şâfiî, *el-Üm* (nşr. M. Zührî en-Neccâr), Beyrut 1393, I, 152; Sahnûn, *el-Müdevvene*, III, 109; IV, 157; VII, 168; İbnü'l-Münzir en-Nisâbü'rî, *el-İşrâf 'alâ mezâhibi ehli'l-'ilm* (nşr. Abdullah Ömer el-Bârûdî), Beyrut 1414, I, 24; Ebû Nuaym el-İsfahânî, *Müsnedü Ebî Hânîfe* (nşr. Nazar Muhammed el-Fârîyâbî), Riyad 1415, s. 192; İbn Hazm, *el-Muhalâllâ*, VIII, 434-438; IX, 471; Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 196, 216; V, 3-6, 10, 98; VI, 113, 224; VII, 156; XI, 79; XII, 84; XVI, 78; XVIII, 89, 160; XIX, 127; XX, 139; XXI, 80-81; XXV, 12, 35, 44-45; XXX, 140; Saïd b. Ali es-Semerkindî, *Cennetü'l-ahkâm ve cünnetü'l-hişâm fi'l-hiyel ve'l-me'hâric* (nşr. Saffet Köse – İlyas Kaplan), Beyrut 1426/2005, s. 68-69, 116, 163, 195-196, 199, 200, 221; Muva'ffakuddin İbn Kudâme, *el-Muğnî*, Beyrut 1405, IV, 145; V, 50, 127; VII, 35-36, 154; VIII, 62-63; IX, 412-413; X, 166; İbn Kayyim el-Cevziyye, *İ'lâ-mü'l-muvakkat'în*, I, 218; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadîr* (Kahire), III, 164-172, 248; Süyûtî, *el-Eşbâh ve'n-nezâ'ir* (nşr. Muhammed el-Mu'tasim-Billâh el-Bağdâdî), Beyrut 1407/1987, s. 266-267; İbn Nüceym, *el-Eşbâh ve'n-nezâ'ir* (Hamevî, *Ğamzû 'uyûni'l-beşâ'ir* içinde), Beyrut 1405/1985, I, 438-447; Şirbînî, *Muğnî'l-muhtâc*, II, 100, 179, 308; III, 137, 150, 200, 243, 318; IV, 237, 464, 468; Buhûttî, *Keşşâfû'l-kınâ'î*, III, 458; VI, 334, 410, 461, 465; Muhammed b. Ahmed ed-Desûkî, *Hâşîye 'ale's-Şerhi'l-kebir*, Kahire 1328 → Beyrut, ts. (Dârü'l-fıkr), II, 197, 353; III, 25, 58, 179, 212, 244, 309, 312, 351, 403, 419, 475, 479-480, 485, 489, 506-508, 543; IV, 11, 31, 45; İbn Âbidîn, *Reddû'l-muhtâr*, III, 445-448; *Mecelle*, md. 67, 1659, 1822; Azîmâbâdî, *'Aunü'l-ma'bûd*, VIII, 76; Ali Haydar, *Dürerü'l-hükkâm*, İstanbul 1330, I, 144-149; IV, 328; Mustafa Ahmed ez-Zerkâ, *el-Fıkhu'l-İslâmî fi şubihî'l-cedit*, Dimaşk 1387/1968, II, 973-975; Ahmed ez-Zerkâ, *Şerhu'l-kavâ'idü'l-fıkhiyye*, Beyrut 1403/1983, s. 273-280; Muhammed Âlî Bahrülülûm, *Uyûbü'l-irâde fi's-şer'ati'l-İslâmiyye*, Beyrut 1984, s. 157-164; Ramazan Ali eş-Şürûnbâsî, *es-Sükût ve delâletühû 'ale'l-ahkâmî's-şer'iyye*, Kahire 1984; tür.yer.; Ali Muhiddin el-Karadâgî, *Mebde'ü'r-nzâ fi'l-'ukûd*, Beyrut 1406/1985, II, 965-989; Abdülkâdir M. Kahtân, *es-Sükûtü'l-mu'abbir 'ani'l-irâde ve eşeruhû fi't-taşarrufât*, Kahire 1412/1991, tür.yer.; Vahidüddin Sevvâr, *et-Ta'bîr 'ani'l-irâde fi'l-fıkhi'l-İslâmî*, Amman 1998, s. 264-267; Hikmet Belbez, "Akıtlar Sükûtnun Ehemmiyeti", *AK Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1/2, Ankara 1944, s. 210-231; Saffet Köse, "Hanefî Fakihî Seriyüddîn İbnü's-Şihne'nin (851-921/1448-1515) Nazmü'l-Mesâilî'lleti's-Sükût Fihâ Rızâ Adlı Risalesinin Tahkiki Neşri", *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, sy. 3, Konya 2004, s. 319-329; M. Y. İzzî Dien, "Sükût", *Elî* (İng.), IX, 806; "Sükût", *Mv.F*, XXV, 131-143.

SAFFET KÖSE

SÜLÂSİYÂT

(السلالات)

Bir hadisi kitabına alan müelliften
Hz. Peygamber'e
varıncaya kadar senesinde
üç râvi bulunan
hadisler için kullanılan terim
(bk. İSNAD).

SÜLEMÎ, Ebû Abdurrahman

(bk. EBÜ ABDURRAHMAN es-SÜLEMÎ).

SÜLEMÎ, Muhammed b. Hüseyin

(محمد بن الحسين السلمي)

Ebû Abdirrahmân Muhammed
b. el-Hüseyin b. Muhammed es-Sülemî
(ö. 412/1021)

Horasanlı sûfî,
müfessir ve muhaddis.

325 (937) yılında Nîşâbur'da doğdu. Babası tarafından Ezd, annesi tarafından Süleyym kabilesine mensuptur. Alışılmışın dışında annesinin mensup olduğu kabilenin nisbesiyle (Sülemî) tanınır. Nefis mücahadesine önem veren bir zâhid olan babası Hüseyin, Ebû Bekir eş-Şiblî ile görüşmüş, İbn Münâzil ve Ebû Ali es-Sekafî gibi sûfilerin sohbetinde bulunmuştur. Nîşâbur'un âlim ve sûfilerinden Ebû Amr İbn Nüceyd'in kızı olan annesi de zühd ve takvâ sahibi bir hanımdı. Yetişme çağında babasını kaybeden Sülemî'yi dedesi İbn Nüceyd himayesine aldı. İbn Nüceyd, ilk tasavvufî eserlerden *el-Lüma'in* müellifi Ebû Nasr es-Serrâc gibi sûfilere faydalanmış. İbrâhim b. Muhammed en-Nasrâbâdî'den hırka giymiştir. Onun Ebû Sehl es-Su'lûkî'den de hırka giydiği rivayet edilir. Servet sahibi olan İbn Nüceyd vefat ettiğinde servetinin önemli bir kısmı Sülemî'ye kaldı. Sülemî bu sayede geçim sıkıntısı çekmediği gibi o dönemde benzeri az görülen zengin bir kütüphane kurdu. Başta dedesi olmak üzere dönemin tanınmış âlimlerinden ders alan Sülemî Irak, Rey, Hemedan, Merv ve Hicaz'a giderek buradaki âlimlerle görüştü. Dârekutnî, Hâkim en-Nisâbü'rî ve Muhammed b. Ali el-Kâffâl gibi âlimlerden hadis ve fıkıh okudu. Geniş bilgiye sahip olan, tasavvufun yanı sıra zâhirî ilimleri de iyi bilen Sülemî, bir yandan sûfiler ve tasavvuf hakkında eserler yazarken öte yandan Nîşâbur'daki zâviyesinde irşad faaliyetini sürdürdü. Sohbetine

katılan ve ondan hırka giyenler arasında Ebû Saïd-i Ebû'l-Hayr, Abdülkerîm el-Kuşeyrî, Ebû Nuaym el-İsfahânî, Ebû Abdurrahman el-Cüveynî, hadis âlimi Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî gibi ünlü mutasavvıf ve âlimler vardır. Sülemî 3 Şâban 412'de (12 Kasım 1021) Nîşâbur'da vefat etti. Müridlerinden Ebû Saïd Muhammed b. Ali el-Haşşâb onun hakkında bir menâkıbnâme kaleme almış, Zehebî bu eserin bir özetini *A'îlâmü'n-nübelâ*'da vermiştir (XVII, 247-250).

Sülemî yaşadığı dönemde ilim ve devlet adamları tarafından takdir edilmiş, eserlerine değer verilmiş bir sûfidir. Bununla birlikte sonraki dönemlerde tasavvuf konusunda hadis uydurmak ve *Haķâ'ıku't-tefsîr* adlı eserinde Bâtınî-Karmaî tarzında te'viller yapmakla suçlanmıştır. Onun eserlerinde bazı zayıf veya mevzû hadisler bulunmakla beraber bunlar hadis âlimleri ve sûfiler arasında bilinen ve nakledilen hadislerdir, Sülemî de bu hadisleri onlara dayanarak eserlerine almıştır. *Haķâ'ıku't-tefsîr*'de kendi yorumlarından ziyade daha önceki sûfilerle çağdaş sûfilerin yorumlarına yer vermiş, Bâtınî-Karmaî tarzı te'viller yapmamıştır. Bu konuda onu itham edenler, kendine özgü yorumlarından dolayı değil sûfilerin yorumlarını naklettiklerinden dolayı itham etmiştir.

Eserleri. Kaynaklarda Sülemî'ye 100'ü aşkın eser nisbet edilir. Ancak bunların çoğu günümüze ulaşmamıştır. Sülemî'nin eserleri çeşitli ilimlerin ve özellikle tasavvufun en güvenilir kaynaklarından sayıldığı için son zamanlarda büyük önem kazanmış ve çeşitli baskıları yapılmıştır. Onun eserlerinin bir kısmı zâhid ve sûfilerin hayatına, bir kısmı da sohbet, melâmet, fütüvvet gibi tasavvufî konulara ve zümrelere dairdir. 1. *Tabakâtü's-şûfiyye*. Sülemî sahâbe, tâbiîn, tebeu't-tâbiîn ve erken dönem âbid ve zâhidleriyle ilk sûfilere dair *Kitâbü'z-Zühd*, *Târîhu's-şûfiyye*, *Târîhu ehli's-Şuffe* ve *Tabakâtü's-şûfiyye* gibi eserler yazmış, bunlardan *Târîhu's-şûfiyye*'nin küçük bir bölümüyle sonuncu eser zamanımıza kadar gelmiştir. Sülemî bu eserinde, Şâzân er-Râzî diye bilinen Ebû Bekir Muhammed b. Abdullah el-Becelî'nin günümüze ulaşmayan *Târîhu's-şûfiyye*'sinden istifade etmiş olmalıdır. Ebû'l-Abbâs en-Nesevî'nin *Târîhu's-şûfiyye*'siyle Ebû Bekir en-Nisâbü'rî'nin *Ahbabü's-şûfiyye ve'z-zühhâd*'ı ayrıca Saïd el-Arabî'nin eserleri Sülemî'nin kaynakları arasındadır. *Tabakâtü's-şûfiyye*, Hâce Ab-